

VARIA

'n Boesman het geen siel nie en is nie 'n mens nie

IN die panwêreld van Oostelike Transvaal, in Nu-Skotland en Chrissiemeer se wêreld was daar vanmelewe baie Boesmans en die boere in daardie streek het nogal moeite met die nasie gehad. Hulle was skaapdiene en het dikwels vee met hulle gifpyle bewerk en die veewagters gemolesteer. As hulle dinge te bont gemaak het, is 'n kommandotjie op die been gebring om die Boesmans te tem.

Een van die boere van die panwêreld het kort na so 'n program Pretoria besoek en ook na President Kruger se huis gegaan om hom te groet en na sy welstand te verneem. Die President was gekant teen die hardhandige optrede teen die Boesmans.

„Ek hoor julle het weer so 'n strooptog teen die Boesmans gehad. Skaam julle julle nie om so onbarmhartig en hardhandig op te tree nie? Julle sal nog tot verantwoording vir die skepsels se siele en lewens geroep word.”

„Maar President, 'n Boesman het mos nie 'n siel nie en is ook mos nie 'n mens nie. Hulle is maar net diere”.

„O so, is dit julle opvatting? Kan jy my 'n dier opnoem wat honde aanhou en vuur maak?”

„Nee President, om die waarheid te sê moet ek lieg. Ek kan nie”.

„Nou ja . . . . . ? ”

Meester Louis alias „Ou Don”

MET 'n oop „paraplu” gewapen om die felheid van die somerson af te weer en in 'n swart „Everlasteringse” baadjie gedos (Everlastering is 'n materiaal van Angorabokwol gefabriseer en wat deur die boere „Evertlastering” genoem is), met 'n klompie boeke onder die arm en met 'n paar ekstra hoë polvye, kom meester Louis gereeld elke more van sy huis in Prinsloostraat na die Staatsgimnasium statig aangestap na sy klaskamer in 'n grasdakhuis waar die ou Stadsaal vandag staan.

In sy klaskamer tooi hy hom verder met 'n randlose swartfluweel mussie. Sy yl grysbaardjie en sy grysende lang hare het nogal 'n opmerkbare kontras met sy mussie gevorm. 'n Ronde grysende figuur met 'n lang stok in die hand en met meetkunde-stellings en algebraïese vraagstukke op die swartbord, het onuitwisbare indrukke nagelaat. Selfs die 58 vervloë somers kon my indrukke nie verflou nie en nog minder uitwis.

Meester Louis het dissipline op 'n manier gehandhaaf en tog het ons nogal baie pret gemaak. Hy was 'n ernstige persoon en het ons verskeie lewenslesse ingepeper — hy kon so aanhou met 'n ding. „Ja jongens, alle zondes worden gestraft, daaraan behooren jullie nooit te twyfel.”

„Meneer, meneer,” sê Hendrik Scheepers „watter zonde het Meneer gedoen dat die swartbont koei meneer gister op die markplein onderstebo gehardloop het . . . ?”

„Je bent 'n verrotte perzik Scheepers en bederft my al de jongens”.

Wat 'n hilariteit. 'n Skaterlag weergalm, Hendrik vryf sy hande van voldoening dat hy ou Don so in die hoek gejaag het en ons lag na hartelus.

„Niet lachen jongens. Als Meneer Louis lacht dan mogen jullie ook wel lachen”.

„Ja Meneer . . . .” word in 'n koor van 40 jongmansstemme gehoor. Die baldadige tergery is natuurlik die gevolg dat die rottang-periode by ons as leerlinge van die Staatsgimnasium in die verskiet verdof het.

Voordat meneer Louis 'n dosent aan die Staatsgimnasium geword het, het hy sy eie skool gehad. Generaal Kemp en ek meen mnr. Piet Grobler later die Minister van Lande, was leerlinge van hom. Die slaap-en wasgeleenthede was vir sommige kosgangers maar erg primitief. Die was-plek was 'n kraan voor die deur en verskeie seuns moes in 'n stal slaap. Die eiendom van meester Louis was vroeër die woning van President Burgers. As meester 'n nuwe kosganger sy bed in die stal gaan wys — die krip is nooit verwyder nie—het die seun gewoonlik beswaar gemaak. „Ek is jammer Meester Louis maar ek is nie gewoond om in 'n stal te slaap nie, en wil dit nou ook nie doen nie.”

„Zoo myn lieve jongen, is dat zoo. Kan u my zeggen waar Onze Lieve Heer geboren is . . . . ?”

„In Bethlehem . . . . in 'n stal Meester.”

„Nou dat is braaf van u. Is u wellicht beter als onze lieve Heer . . . ?”

„Nee meester . . . .”

„Nou ja myn lieve jongen, u gaat ook maar in die stal slapen . . . .”

Aansoek om 'n betrekking

SKOLE was in die kinderjare van die Republiek maar skaars. Die kinders moes maar bontstaan en spartel met die *Trap-der-Jeugd* en die *Kort Begrip* en die skryfkuns.

Oom Piet Vermaas het die geluk gehad om 'n meester in hande te kry om sy kinders en die van die bure onderrig te gee.

Oom Piet het met een of ander aangeleentheid op Pretoria gekom en het toe die President genader ten behoeve van sy seun Barend.

„President, my seun Bennie was nou vir 2 jaar by ou Meester Fokkema op skool gewees en hy is soos meester sê 'n knap seun en kan nou sy *Kort Begrip* met skriftuurplekke en die lang woorde van die *Trap-der-Jeug* met toe oë spelle. Is daar nie 'n kans dat hy ook 'n betrekking kan kry nie President?”

„Ek is baie jammer Piet maar al die hoofbetrekkings is reeds gevul en vir 'n klerk is jou seun te ongeleerd!”

— Oom HANSIE KLEYNHANS.

Some Memories

Notes of a conversation with Mrs. Greenlees and Mrs. de Zwaan. Schools and Teachers.

IN 1878 two American schoolmistresses, Miss Clary and Miss Ruggles, arrived in Pretoria. They had been brought from America by the Dutch Reformed Church to open a school for girls in Pretoria. The school opened in 1879 and was held in the konsistoriekamer (vestry) of the old thatched church on the Square. This school was, however, short-lived, for Miss Clary died about a year after she came out, and after her death Miss Ruggles returned to America. Mrs. Greenlees can just remember Miss Clary. She was a tall, frail, nice-looking, elderly lady with blue eyes. Miss Ruggles was smaller and darker. Naturally they both had American accents and the children were taught to spell in the American manner, for example, "plow" for "plough." Miss Clary is buried here in the old cemetery and hers was the first marble tombstone which Mrs. Greenlees and Mrs. de Zwaan saw in Pretoria. What impressed them, too, as children, was that this marble tombstone, itself a rare and remarkable thing, had come all the way from America — from Concord, Massachusetts, to be precise.

Afterwards Mrs. Greenlees and Mrs. de Zwaan went to the Wesleyan Methodist Day School which was in Andries Street where the recently demolished Hartley Hall stood, on part of the site now occupied by the new Netherlands Bank. This school was run by another American teacher, Catherine Rhodes Watt, a wonderful woman. She, like Miss Clary and Miss Ruggles, was from Mount Holyoake, Boston, Massachusetts. She was an inspired teacher and her old pupils still remember her with gratitude and affection. Mrs. Greenlees said that geography with Miss Watt was not merely the then usual list of exports and imports, towns and rivers. The children learnt about the customs, manners and costumes of the various countries. So comprehensive was this knowledge that when Mrs. Greenlees was a grown woman, her comments on Japan deceived a traveller from the East into thinking she had visited the country. "In those days," added Mrs. Greenlees, "we were taught general knowledge. Miss Watt always said that your education begins only when you leave school."

In the accompanying photograph of a Sunday School Picnic at the Thorns (Kilnerton), Miss Watt is seated in a basket chair in the middle of the group. From under the little, black, bonnet hat — very like the hats of today Mrs. Greenlees said — which she affected, looks out the vital, intelligent face of this born teacher. The very small child third from Miss Watt's right is Mrs. de Zwaan, while Mrs. Greenlees was the rather bigger

SUNDAY SCHOOL PICNIC AT THE THORNS — PRETORIA, 1885

child third from the end of the same row. (To the left of the photograph as it faces you).

Dr. Andrew Murray was instrumental in establishing a branch of the Huguenot Seminary in Pretoria. It was first called the Prospect Seminary, but the name was later changed to Ebenhaëzer School. The school — it has since been demolished — stood at the corner of Van der Walt and Schoeman Streets. A South African, a Miss Malherbe, came from the Huguenot Seminary in Wellington to be the principal of the new school. Miss Malherbe was a short, dark woman. She wore her long, wavy hair in a thick plat round her head. She was a good disciplinarian — strict but kind.

Miss Watt joined Miss Malherbe at the Prospect Seminary and most of the children went with her. Later Miss Watt left Pretoria to teach at Salt Lake City, but she kept in touch with some of her old pupils and from her letters Mrs. Greenlees learnt a great deal about the Mormon capital.

After a time Miss Malherbe got a young man to teach the girls Dutch. His name too, was Malherbe, but he was not related to the principal. Mrs. Greenlees recalled one occasion when he was endeavouring to teach them the genders of nouns. One girl, called Maggie, returned the invariable answer "Ik weet nie" to all his questions; and, at last, in despair he asked her "Welk geslacht is 'man,' Maggie?" This time Maggie varied her reply. "Onzydig," she said. At first Mr. Malherbe was held in great respect for he was a B.A. and that was an exceptional thing in those days; but, when the girls discovered that he was only twenty-one, all their respect for him vanished for they had suitors older than that!

Shortly afterwards Mrs. Greenlees left Pretoria to finish her education at the Huguenot Seminary in Wellington with which her own school was so closely connected.

MEN OF THE TIMES

M. W. PRETORIUS. The former President had married for the second time, a Mrs. Hartogh, and was living almost opposite the present police barracks, when he used to come to see Mr. Meintjes (the father of Mrs. Greenlees and Mrs. de Zwaan). Mrs. de Zwaan said that, although he must by then have been in his seventies, he was still a fine figure of a man — tall, well set-up and with a large moustache. Altogether he looked rather like an old-fashioned English colonel, and must have been very good-looking when he was a young man. Mrs. de Zwaan still remembered him vividly although she was a very small child when he used to come to her father's house.

RIDER HAGGARD. He was only twenty-one when he came to the Transvaal. He was thin, of medium height and had rather sharp, clear-cut, refined features, blue eyes and a soft speaking voice. He was a simple, unspoilt English boy who found everything in the Transvaal very interesting.

He was most observant — probably the writer's eye was already manifesting itself. Mrs. Greenlees remembers his coming back from the Northern Transvaal and saying to her sister, Chrissie, "Oh, it's a wonderful country! A beautiful country. What couldn't one do with it!" On being asked what he meant, he replied, "What couldn't one write about it!"

The plots of his novels may even then have been taking shape in his mind. He and a friend, a Captain Cochrane, built Jess's Cottage themselves. In those days there was a little stream, bordered by a quince hedge, flowing from Berea Park to Jess's Cottage. Mrs. Greenlees remembers this stream well. She often played along its banks.

ALBERT BRODRICK. (Merchant and poet). He was an Irishman with the vivacity of his race. Of medium height, he was stockily built and had bright, twinkly eyes and reddish hair. His voice was baritonish. He was always very gay and amusing. He had a son, Allan, and a daughter, Mabel, and was a frequent visitor at the Meintjes's house.

H. F. GROS. (The photographer). He was a Swiss and pronounced his name "Gro." His was the first little double-storeyed building in Pretoria. It was on the corner opposite the present C.T.C.

THE LADIES.

On being asked who were then the reigning beauties, Mrs. Greenlees said that in those fortunate days there were so many men and so few girls, that all the girls passed as beauties. After reflecting for a moment, she added that on the whole the girls had very good complexions, curly hair and small feet, and that last despite the fact that they walked everywhere. It was quite the usual thing to go for a picnic to Wonderboom Poort, walking back after having picnicked all day. Probably the girls' good complexions were due to the fact that they neither drank nor smoked and that they had plenty of exercise to keep their blood in circulation.

The last story Mrs. Greenlees told was of Mrs. McCorkindale's little ox-waggon. Mrs. McCorkindale, the widow of the well-known Andrew McCorkindale, never would keep a carriage and pair, but went everywhere — even to Government House — in her little ox-waggon. It was really a stout, little cart drawn by two oxen and it had a stepladder for her to get in and out. She said it was slow but sure!

— J.H.D.

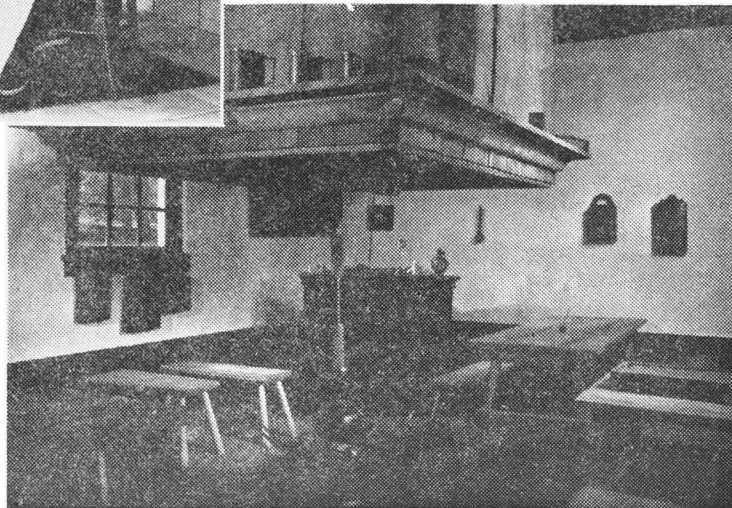
THE cultured man does not think of the past only, he lives the past. There is no present for man, only past and future. The present is continually merging into the future.

*PRESIDENT KRUGER'S SPIRIT AND THAT WHICH HE STOOD
FOR WILL NEVER DIE. IN HIM THE PAST, THE
PRESENT AND THE FUTURE OF A
PEOPLE ARE SYMBOLISED*

Bruiloftsdrachten Marken. 1910

Schooltje Lhee (Drenthe). Interieur

'n Suid-Afrikaanse Opelugmuseum

HOE sal dit wees as daar eendag — en ook nie in die verre toekoms nie — op 'n terrein wat aan die stad Pretoria grens 'n opelugmuseum kom?

En wat sal daar alles te sien wees?

En wat is die idees wat daar agter so 'n museum sit?

Die Genootskap Oud-Pretoria is die laaste paar jaar met hierdie en aanverwante gedagtes besig. Sy lede is bewus van die groot aantal voorwerpe van sentimentele en kultuurhistoriese waarde wat in die Boomstraatmuseum en in die Kruger-woon-huis aanwesig is. 'n Deel daarvan word vir besigtiging uitgestal, meestal in glaskaste, en hulle wek heelwat belangstelling; maar die idee van 'n opelugmuseum is om veel verder te gaan as die tradisionele historiese museum. Dit streef daarna om 'n hele reeks geboue daar te stel wat met die verloop van tyd met die wordingsgeskiedenis van een of ander volk assosieer geword het. Elkeen van die geboue verteenwoordig 'n tydperk, 'n gebeurtenis of 'n geestesrigting wat deur die nageslag as tipies of om 'n ander rede as belangrik beskou word. Daarin of daar rondom word gebruiksvoorwerpe geplaas wat daarby pas: meubels uit die tyd, kledingstukke, gereedskap, 'n musiekinstrument, 'n vervoermiddel, 'n medisynetrommeltjie, 'n skoolboek, 'n wapen van die kryg of die jag, 'n speelding miskien. Daar mag verrys 'n ou meul, 'n ou bruggie, 'n hartbeeshuisie, 'n ou kerkie, 'n boerewoning met opstal, tesame met die bybehore, of ook wel slegs 'n deel van die gebou of die werf: 'n gewel, 'n koepel, 'n poort, 'n wynkelder, 'n smidswinkel, 'n bakkiespomp, 'n bakoond, 'n kalkputs, 'n deftige slaweklok, 'n looikuil, 'n breipaal.

Vir so 'n aantal geboue is 'n geskikte terrein nodig. Daar moet ruimte tussen die eenhede wees vir latere toevoegings wat in die opset tuis hoort.

Die Stadsraad van Pretoria is meer as gewillig om met die Genootskap saam te werk. Hulle het 'n stuk grond van etlike morge vir die beoogde doel afgestaan en daarnaas nog 'n stuk beskikbaar gehou vir eventuele uitbreiding. Die eenaar van die oudste woonhuis in Pretoria het reeds die gebou aan die Genootskap geskenk, en die Meesterbouersvereniging van die stad het onderneem om dit op eie koste te verwyder en op die voorgestelde terrein langs die Maria van Riebeecklaan op die Delmaspad, weer op te rig.

Ander geboue sal volg. Hulle sal uit verskeie dele nie alleen van Transvaal nie, maar van die res van Suidelike Afrika en mettertyd van die

buiteland afkomstig wees — geboue uit Nederland, Frankryk, Duitsland, Engeland en ander lande van ons herkoms. Die voorgeskiedenis wat op ons bodem afgespeel is, sal deur middel van Hottentot- en Bantoe-krale, 'n Boesmangrot, 'n voor-historiese goudmyn, 'n vesting en waterwerke, voorgestel word. Op die terrein is juis 'n geskikte koppie waar die woon- en werkplekke van die oudste bekende en minder bekende inwoners van ons land aangebring kan word. Die nywerhede van die blanke bevolking, veral die plattelandse en die huisnywerhede virceers, sal aandag ontvang.

Verskeie ryk Amerikaners het in die verlede hul voorvaderlike woonhuise vanuit Wes-Europa oor die oseaan laat vervoer en by hul nuwe tuistes laat oprig. Henry Ford het naby Chicago 'n outydse Engelse dorpie laat oprig. Ons het daar in een van sy 17de-eeuse perde taxis rondgery. Ook het ons die boutrant en die interieure van die wonings besigtig. Buitekant Oslo het ons 'n ou Noorse houtkerk besoek wat uit die binneland afkomstig was; en ons het op 'n ou Viking-skip rondgestap, en 'n onderaardse verblyf van 'n oertydse grottefamilie in Kopenhagen besoek. Die Nederlandse Opelugmuseum by Arnhem het reeds 'n paar dosyn geboue wat besoek kan word. Dit beslaan, terloops gesê, 33 hektare (ongeveer 35 morge), en die mense beskou dit as glad te klein.

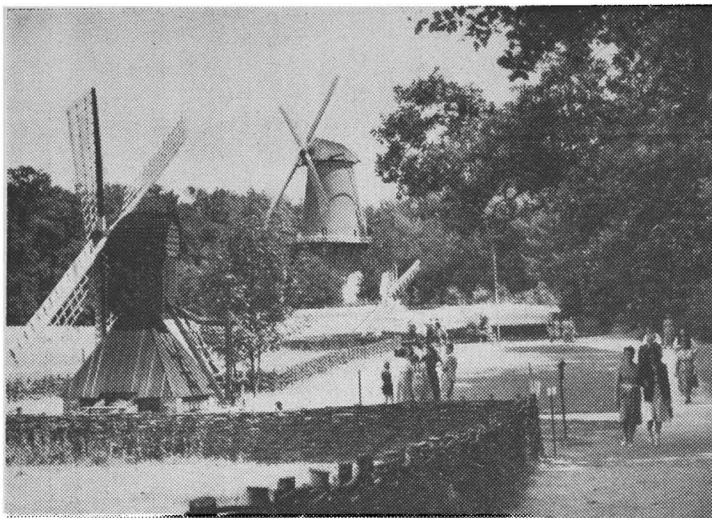
Die ontwikkelde mens soek orals om sy verband met die verlede te vind en te verstaan. Naas die inboorling het Geus en Hugenoot, Duitse Kompanjiedenaar of Krim-legioenaris, en Britse Setlaar hul deel bygedra tot die ontwikkeling van ons land. Dit sal die funksie van die Opelugmuseum te Pretoria wees om die leefwyse van elkeen getrou te belig en die grondslae van ons geskiedenis in waarderende herinnering te bring, en wel op so 'n wyse dat die belangstelling geprikkel en die hartsnare geraak word.

Waarom te Pretoria?

In die eerste instansie omdat Pretoria die volvoering is — meer as die ander Voortrekkerstede — van die sentrale feit van die Suid-Afrikaanse geskiedenis, n.l. die Groot Trek. In die tweede plek omdat dit as belangrike sentrum en as administratiewe hoofstad besonder veel besoekers lok. In die derde plek omdat dit letterlik en figuurlik gesproke langs die groot-pad na die Noorde lê. En vierdens, omdat dit 'n groep persone huisves wat met insig en ywer die saak aangepak het en besig is om dit deur te voer.

Aan die gewildheid van die opelug-museums oorsee kan nie getwyfel word nie. Hulle word iedere jaar deur tienduizende toeriste besigtig. Verlede jaar is die een te Arnhem deur ruim 41,000 leerlinge van allerlei onderwys-inrigtinge in Nederland alleen besoek. Hieruit blyk die groot populariteit van die museum by die onderwys . . . en tereg! Die jongmense vind daar talryke aanknopingspunte met die werk op skool, universiteit en tegniese instituut.

Dit is dan ook met dankbaarheid dat vermeld kan word dat ons Department van Onderwys, Kuns en Wetenskap onder 'n wakkere besef verkeer van die groot waarde van die voorgestelde opelugmuseum, met sy

Tipiese meulens wat vir die nageslag gered is

Opelugmuseum

Arnhem

Nederland

Ophaalbrug en Zaanse buurt

roerende en onroerende kultuurgoedere, by die vorming van die jeug in die algemeen en by name by die aanskoulike onderwys. Die voorneme is dat die Departement tesame met die Stadsraad van Pretoria, die Genootskap Oud-Pretoria en ander openbare liggame, binnekort 'n permanente Bestuur vir die beheer van die Museum sal saamstel.

Daar sal inderdaad in die loop van die volgende paar jaar interessante eenhede op die terrein verrys. Dit sal lank neem om die inrigting te voltooi. In sekere sin sal dit nooit heeltemal kompleet wees nie, altans nie gedurende die volgende paar eeue nie, want iedere geslag sal wil toevoeg of wegneem volgens eie oordeel, volgens die belangstelling van sy tyd, en na gelang van die wassende rykdom van **hulle** verlede wat vir ons nog in die toekoms lê. Dit pak egter vandag die verbeelding en die daadlus van iedereen dat ons hier besig is met 'n kultuurdaad as samewerkers en bondgenote van verre nageslagte.

Iedere leser word dus uitgenooi om van nou af belang te stel in die idee van 'n opelugmuseum vir Suid-Afrika.

— G. W. EYBERS.

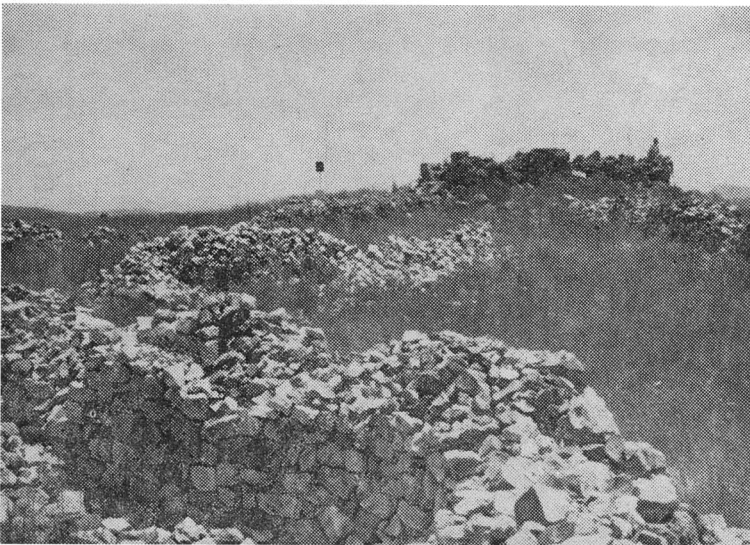

Foto: Dr. A. Meyer
Versterkingswerke uit die Tweede Vryheidsoorlog by Kwaggapoort, wes van Pretoria